

ШКОЛЬНЫ СЛЭНГ: ДАНИНА МОДЗЕ ЦІ НЕАБХОДНАСЦЬ?

*Навуковы кіраўнік: Мяцельскі А. А., ст. выкладчык
Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт
Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Анотацыя

У артыкуле разглядаецца ўжыванне слэнгу ў мове сучаснага школьніка, акрэслены прычыны з'яўлення школьнага слэнгу. Праблемы, якія хвалююць моладзь, знаходзяць адлюстраванне і ў мове, прычым не ў статычным літаратурным, а ў дынамічна зменлівым гутарковым стылі.

Ключавыя словы: слэнг, школьны слэнг, маладзёжны слэнг, жаргон, арга, нарматыўная лексіка

Arystava D. A., Miatselski A. A.

SCHOOL SLANG: TRIBUTE TO FASHION OR NECESSITY?

*Scientific Supervisor: Miatselski A. A., Senior Lecturer
Belarusian National Technical University
Minsk, Republic of Belarus*

Abstract

The theatrical and dramaturgical activity of V. Dunin-Marcinkevich are reviewed the article. The writer's stage work served as a foundation for the further development of Belarusian drama and professional theater.

Keywords: slang, school slang, youth slang, slang, slang, normative vocabulary

Сучаснага школьніка вельмі цяжка ўявіць без ужывання слэнгу. Школьны слэнг існуе, і гэта з'ява ўжо ўсталявалася ў часе, хоць і з'яўляецца рухомай і зменлівай. Мова школьнікаў зачастую выклікае абурэнне настаўнікаў, бацькоў, прадстаўнікоў старэйшага пакалення, якія востра рэагуюць на выразы, што рэжуць вуха. І сапраўды, у некаторых падлеткаў ступень жарганізацыі мовы перавышае 40%. Словы *радакі, супер, крута, чэл* выпясаюць літаратурныя выразы *бацькі, цудоўна, неверагодна, чалавек*. Гэтыя словы прыходзяць да нас з рускай мовы, вельмі хутка прыжываюцца і актыўна выкарыстоўваюцца. Мова чалавека шмат гаворыць пра яго ўнутраны свет, яго духоўнае выхаванне і маральнасць.

Дык чаму ж існуе школьны слэнг? Хіба сучасныя школьнікі духоўна нявыхаваныя і амаральныя? Канечне, не! Гэта модна? Ці гэта патрэбна?

Слэнг – адмысловая з'ява ў мове, якая фарміруецца ў групах людзей, аб'яднаных па якой-небудзь прыкмеце. Моладзь і раней імкнулася стварыць уласны спецыфічны стыль зносін, які адрозніваўся ад прынятага сярод старэйшага пакалення.

Школьны слэнг паўстаў як кампанент маладзёжнага жаргону. Носьбітамі школьнага слэнгу з'яўляюцца прадстаўнікі маладога пакалення – школьнікі. Жаргон (фр. *jargon* – умоўная гаворка) – свайго роду мова ў мове. Жаргон – сацыяльная разнавіднасць гаворкі ў адносна адкрытых групах людзей, аб'яднаных агульнасцю цікавых заняткаў, звычак, узросту. Існуюць розныя групы жаргону: *сацыяльны жаргон, прафесійны, маладзёжны* (слэнг), *зладзейскі* (арго) і *інтэржаргон*.

Маладзёжны слэнг (слэнг – своеасаблівае жарганізаванае прастамоўе маладога пакалення, сумесь аргатызмаў, жарганізмаў і іншамойных слоў) з'яўляецца сродкам зносін вялікай колькасці людзей, аб'яднаных узростам, ды і то вельмі ўмоўна. Носьбітамі слэнгу з'яўляюцца, як правіла, людзі 12 – 30 гадоў. Слэнг ахоплівае практычна ўсе галіны жыцця, апісвае практычна ўсе сітуацыі, акрамя сумных, паколькі слэнгавае слова нараджаецца як вынік эмацыйнага стаўлення гаворачага да прадмета гутаркі. Слэнг – гэта сталая словатворчасць, у аснове якой ляжыць прынцып моўнай гульні. Нярэдка менавіта камічны, гульнівы эфект з'яўляецца галоўным у слэнгавым тэксце. Маладому чалавеку важна не толькі "што сказаць", але і "як сказаць", каб быць цікавым апавядальнікам.

Існуе ўзаемасувязь паміж ненарматыўнай лексікай моладзі і аргатызмамі крымінагеннага асяроддзя. Аднак з арго ў маладзёжны слэнг пераходзіць значна больш слоў, чым з жаргону ў арго. Гэта можна растлумачыць, па-першае, адноснай устойлівасцю арго, які базіруецца на традыцыях злачыннага асяроддзя, і, па-другое, хуткай зменай лексікі моладзевага жаргону, які залежыць ад уплыву моды. Акрамя таго, вялікі ўплыў на слэнг школьнікаў аказваюць жаргоны нефармальных групавак і музыкаў. Адбываецца гэта ў сілу таго, што жаргон музыкаў з'яўляецца тым сацыяльным дыялектам, які ўплывае на ўсе астатнія моладзевыя жаргоны. Моладзь захапляецца музыкай, песнямі і нярэдка праз песні ўспрымае аргатызмы.

У XX стагоддзі былі зафіксаваны пяць прыкметных змен маладзёжнага жаргону, тры з якіх былі звязаны з аргатызацыяй лексікі і два – са з'яўленнем жаргонных слоў англійскага паходжання. У наш час у моладзевым жаргоне пераважае аргатычная лексіка.

Асноўная прычына з'яўлення школьнага жаргону – жаданне падлеткаў выявіць сваю самастойнасць, паказаць прыналежнасць да якой-небудзь рок-групы, да фанатаў спорту. Моладзь, з'яўляючыся пераважным носьбітам жаргону, робіць яго элементам поп-культуры, які ў сваю чаргу робіць яго прэстыжным і неабходным для самавыяўлення. Жаргон – вельмі “прыліплівая” манера гаворкі. Шматлікія з існуючых тэрмінаў грувасткія і нязручныя ў штодзённым выкарыстанні. Узнікае моцная тэндэнцыя да скарачэння, спрашчэння слоў.

У апошні час адбылося павальнае захапленне моладзі камп'ютарнымі гульнямі. Гэта зноў жа паслужыла магутнай крыніцай з'яўлення новых слоў. З'явіліся розныя словы для тых ці іншых паняццяў.

Іншай прычынай ужывання ў маладзёжнай гаворцы жарганізмаў з'яўляецца патрэба маладых людзей у самавыяўленні і сустрэчным разуменні.

Дык для чаго ж неабходны школьны слэнг? У якіх сферах моладзь яго выкарыстоўвае? Мы прыйшлі да высновы, што слэнг выкарыстоўваецца ў розных сферах.

Школа

Словы гэтай сферы можна падзяліць на наступныя групы:

- найменні настаўнікаў: *алгеброід, фізічка, хімоза, рэпik, вучылка;*
- найменні вучэбных прадметаў: *фізра, літра, інглиш, геос* і г.д.;

- найменні рэалій навучальнага працэсу: *шпора* (шпаргалка), *зубрыла*, *сталоўка* (сталовая), *камчатка*, *чукотка* (апошнія парты), *грузіць*, *зашывацца*, *скруціць*, *заваліць*, *загінаць*.

Для слоў гэтай сферы характэрна традыцыйнасць, устойлівасць. Многія словы, такія як, *камчатка*, *чукотка* - заднія парты; *вучылка* - настаўніца; *хімічка* - настаўніца хіміі ужываюцца на працягу дзесяцігоддзяў. Гэтыя лексемы складаюць ядро школьнага жаргону, забяспечваючы яго ўстойлівасць. Аднак варта адзначыць і навацыі ў гэтай групе слоў. Напрыклад, такое слова, як *рэпik* (рэпетытар), зафіксавана ўпершыню не вельмі даўно і адсутнічае у слоўніках моладзевых жаргонаў. Нараўне са з'яўленнем новых слоў можна назіраць сыход у пасіў такіх жарганізмаў, як *портфік*, *камчатка*, *чукотка*. Нягледзячы на тое, што яны амаль не ўжываюцца, усе школьнікі ведаюць іх значэнне.

Вольны час

Да сферы вольнага часу можна аднесці такія словы, як *відак*, *мафон*, *кліпэйшн*, *дыска*, *дыскач*, *поп*, *рок*, *панса*, *гон-кампанія*, *карэша*, *тусоўка* і г.д. Для слоў гэтай групы характэрна перавага лексем, запазычаных з іншых жаргонаў: з жаргону музыкі (у меншай ступені) і нефармальных груп (у большай ступені). Напрыклад: *кліпэйшн*, *мафон*, *гапата*, *поп*, *рок*, *панса* і г.д. – музычны жаргон. Неабходна адзначыць, што ў апошнія некалькі гадоў узрасла колькасць лексем, якія перайшлі з жаргону нефармальных груп у жаргон школьнікаў. Наяўнасць такіх слоў у школьным жаргоне, асабліва іх ужыванне малодшымі школьнікамі, павінна выклікаць найбольшую трывогу, бо з'яўляецца праявай гвалту на маўленчым узроўні. Можна сказаць, што выкарыстанне дадзеных слоў з'яўляецца ўжо пачаткам бойкі, хай і на вербальным узроўні. Лексемы дадзенай групы найболей схільныя да ўплыву моды і з'яўляюцца зменным кампанентам школьнага жаргону.

Быт

Слова, якія адносяцца да сферы быту, можна падзяліць на некалькі груп:

– лексемы, якія называюць часткі цела: *віза*, *дыня*, *картка* – твар; *пакшы*, *куксы*, *граблі*, *клюшні*, *крылы* – рукі; *кацялок*, *качан*, *кабіна*, *чайнік* – галава; *лыжы*, *шасі*, *лаці*, *тармазы* – ногі. Для дадзеных слоў характэрна найбольшая традыцыйнасць. Цікава адзначыць, што шматлікія часткі цела суадносяцца з найменнямі частак самалёта,

аўтамабіля і да т.п.: *кабіна* – галава; *крылы* – рукі; *шасі*, *тармазы* – ногі; *фары* – вочы;

– лексемы, якія называюць адзенне, абутак і аксэсуары: *джопсы* – джынсы; *шкура*, *касуха*, *бомбер* – куртка. Дадзеныя лексемы былі шырока распаўсюджаны ў слэнгу моладзі з нефармальных груп. Так, слова *касуха* – скураная куртка – перайшло ў лексікон школьнікаў з жаргону металістаў, дзе мела вузейшае значэнне: *чорная*, *скураная куртка з вялікай колькасцю металічных клёпак*. Слова *бандана* – хустка, якая завязвалася на галаве ці калене, – першапачаткова было зафіксавана ў жаргоне байкераў. Варта адзначыць актуалізацыю такіх слоў, як *прыкід* – адзенне; *фенечкі* – упрыгожванні на руку (першапачаткова ўжываліся хіпі) з пацерак або дробных пацерак; *капыты* – жаночы абутак з расклёшаным абцасам. Актуалізацыя дадзеных лексем абумоўлена ўплывам моды на маладое пакаленне. Словы *легінсы*, *вятроўка*, наадварот, сёння малаўжывальныя. Са знікненнем моды на гэтыя рэчы, знікаюць і лексемы, якія пазначаюць дадзеныя паняцці;

– лексемы, якія называюць розную бытавую тэхніку: *комп* – камп’ютар; *клава* – клавіятура; *маўс*, *мышара* – мыш. Дадзеныя лексемы часцей за ўсё ўжываюцца школьнікамі, якія маюць непасрэдны доступ да сучаснай тэхнікі, а гэта даволі вялікі адсотак ад агульнай колькасці навучэнцаў;

– лексемы, якія абазначаюць назвы грашовых адзінак: *бабкі*, *лавэ* – грошы; *штука*, *касар*, *кавалак* – тысяча; *зеляніна*, *капуста* – даляры. Такія словы, як *бабкі*, *касар*, *штука*, *кавалак*, *зеляніна*, прыйшлі з арга, словы ж *лавэ*, *лавэшкі* з’яўляюцца спрадвечнымі для маладзёжнага жаргону.

Ацэнка

Словы сферы ацэнкі можна падзяліць на дзве групы: вакатывы і ўласна ацэнная лексіка. Вакатывы аднесены да сферы ацэнкі таму, што жаргонныя звароты заўсёды экспрэсіўныя і выяўляюць стаўленне да таго, каго называюць.

Да групы вакатываў адносіцца даволі вялікая колькасць слоў. Тут можна прасачыць узаемадзеянне моладзі з усімі сацыяльнымі пластамі і ўсімі ўзроставымі катэгорыямі: ад малых (*дробязь*, *мелюзга*) да вялікіх (*бацька*, *тата*). Такія звароты, як *кенты*, *перцы*, *чувак*, *кляшка*, *браток*, выкарыстоўваюцца школьнікамі пры зносінах адзін з адным і таму ўжываюцца найболей часта. У

моладзевым асяродзі стаў папулярным зварот *найк*, па назве фірмы, якая выпускае спартыўнае адзенне з нашыўкамі дадзенага слова на англійскай мове: *nike*.

Што да ўласна ацэначнай лексікі, то неабходна адзначыць, што для яе характэрна наяўнасць лексем з ярка выяўленай станоўчай або адмоўнай адзнакай. Школьны жаргон адрознівае наяўнасць дзвюх дыяметральна процілеглых груп лексем, нягледзячы на тое, што ў літаратурнай нармаванай гаворцы прысутнічае мноства якасцяў і адзнак, якія адлюстроўваюць багаты спектр пачуццяў і эмоцый чалавека. Экспрэсіўная лексіка прадстаўлена галоўным чынам назоўнікамі, прыслоўямі, словамі катэгорыі стану. Напрыклад: *шык, бляск, адпадна, стромка, супер, зверска, зэба, жахліва, уражліва, нішчак* – станоўчая ацэнка; *прымата, фігова, пазорна, лева, каламута, мура* – адмоўная ацэнка.

Такім чынам, з праведзенага даследавання можна зрабіць высновы, што прычына з’яўлення школьнага слэнгу – жаданне выявіць сваю самастойнасць, паказаць прыналежнасць да якой-небудзь групы: рок-гурта, фанатаў (спорту, культуры, музыкі і г. д.).

Школьны слэнг характарызуецца адноснай устойлівасцю, што выклікана наяўнасцю традыцый у арганізацыі самога навучальнага працэсу. Аднак шэраг тэматычных груп, якія адносяцца да сфер вольнага часу і побыту, схільныя да досыць прыкметных змен, абумоўленых уплывам моды і іншымі лінгвістычнымі фактарамі.

У жаргоне, як і ў мове ў цэлым, адлюстроўваюцца падзеі, якія адбываюцца і ў жыцці народа, узровень яго культуры, выявы свету, мараль і маральнасць размоўцаў. Вытокі сучаснага жаргону – мода на ўсё заходняе: музыку, рэчы, фільмы. Камп’ютарныя тэхналогіі сталі неад’емнай часткай нашага жыцця. Гэта паслужыла яшчэ адной крыніцай для з’яўлення новых слоў. Уплывае на з’яўленне новых слэнгавых слоў і захапленне моладзі музыкай і камп’ютарнымі гульнямі, а таксама валоданне замежнымі мовамі, вывучэнне якіх пачынаецца ў школе. Таму школьнікі пераймаюць з замежных моў больш ёмкія выразы і ўжываюць іх у сваёй гаворцы. Лічыцца, што такая гаворка вельмі эмацыйная. Насамрэч, жаргонныя словы і выразы – гэта безаблічныя штампы, якія маюць толькі дзве адзнакі – станоўчую і адмоўную: *бляск, каронна ‘добра’ і каламута, мура ‘дрэнна’*. У той час, як у агульналітаратурнай мове мноства якасцяў, адзнак, якія адсутнічаюць у жаргоннай лексіцы. Няма сумнення, што

вялікая частка маладога пакалення не ўсведамляе вытокаў узнікнення некаторых слоў, якія ўжываюцца імі ў гаворцы. Мова моладзі з'яўляецца своеасаблівым лексічным палігонам, на якім з'яўляюцца і правяраюцца наватворы, самыя ёмкія з якіх, прычым абавязкова створаныя ў адпаведнасці з прынятымі ў нарматыўнай беларускай мове словаўтваральнымі мадэлямі, “прыжываюцца” ў літаратурнай мове і з цягам часу становяцца яе неад'емнымі і паўнапраўнымі часткамі.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Береговская, Э. М. Молодёжный сленг: формирование и функционирование / Э. М. Береговская // Вопросы языкознания – 1996. – № 3. – С. 32–41.
2. Грачёв, М. А. Арготизмы в молодёжном жаргоне / М. А. Грачёв // Русский язык в школе. – 1996. – № 1. – С. 78–85.